

O EXPEDIȚIE ARHEOLOGICĂ ÎN VALEA ALMĂJULUI (REALIZARI ȘI PERSPECTIVE)

La Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din octombrie 1977, s-a hotărît sărbătorirea în anul 1980, a 2050 de ani de la crearea statului dac centralizat și independent condus de Burebista, moment de maximă referință în istoria poporului nostru.

Printre multiplele manifestări dedicate acestui important eveniment, se înscrie și expediția intitulată „Pe urmele strămoșilor“ organizată de Muzeul de istorie al județului Caraș-Severin și Casa pionierilor din Reșița. Acțiunea și-a propus investigarea unei zone mai puțin cunoscute și cercetate, situată în partea de sud-vest a depresiunii Almăjului. Membrii expediției sînt pionierii și UTC-iștii echipajelor *Zorii Noi* și *Semenicul*, echipele conduse cu pricepere și dăruire de către tovarășul Vaczulik Iosif¹.

Țara Almăjului, sau depresiunea Bozovici, este una dintre depresiunile intramontane atît de tipice în țara noastră, străbătută de riul Nera și afluenții săi. Orientată NE-SV lungă de 30 km cu o extensie maximă de 12 km², acest teritoriu fiind prin excelență o zonă închisă, situată lateral de marile căi de comunicație antice, păstrează nealterate, urme și vestigii arheologice ale existenței milenare a poporului nostru în acest colț de țară.

Expediția fiind totuși limitată ca timp, și-a stabilit două etape de cercetare a zonei.

I. Prima etapă a cuprins hotarele localităților: Șopotul Nou; Stanciova, Cărbunari, Mocerîș, așezate geografic la extremitatea de nord-vest a depresiunii Bozovici.

1. Șopotul Nou

A reprezentat punctul de plecare pe traseele Șopotul-Nou — Cărbunari — Sasca și Șopotul Nou-Mocerîș.

În hotarul comunei Șopotul Nou nu au fost depistate urme arheologice. În schimb, din informațiile primite de la localnici a putut fi re-

¹ Aducem și pe această cale mulțumiri Inspectoratului școlar și Consiliului pionierilor din Reșița, tovarășilor profesori și învățători din localitățile Dalboșet, Șopotul Nou, Lăpușnicul Mare, Prigor care și-au dat concursul la reușita expediției.

² L. Botoșăneanu, Șt. Negrea, *Drumețind prin munții Banatului*, Ed. Sport Turism, Buc. 1976, p. 127 și urm.

constituit traseul drumului roman între localitățile Șopotul Nou-Sasca. Drumul roman ce străbate aceste locuri, cunoscut de către oamenii locului sub denumirea de „*drum împărătesc*” sau „*drumul lui Maria Terezia*”, a fost surprins în următoarele puncte; din direcția Dalboșeț-Bîrz, intră în hotarul Șopotului pe stînga Nerei la fîntîna și poienile *Boinii*, coboară pe piciorul pantei spre ogașul lui *Ceacă*, străbate valea satului urcînd pe dealul *Cununa* ajungînd în punctul *Znamăn*³ din hotarul Stancilovei. Din acest punct lăsînd la stînga la cca 500 m actualul drum Șopot-Cărbunari, trece prin dreptul punctelor *Birtul bătrîn* și *Fagul împreunat* iar din locul *Logori* peste *Pripor* și *Cremenîța* ajunge deasupra localității Sasca Română⁴.

2. Cărbunari

a. *Boiște sau Poiana Boiște*⁵. Coborînd din Cărbunari pe valea cu același nume (Boiște) la cca. 2 km sud de traseul drumului roman mai sus amintit, a fost executat un sondaj de verificare. Cu această ocazie au fost scoase la iveală materiale de construcție romane constînd din fragmente de țiglă, cărămizi, conducte, cociopesto și o cărămidă aparținînd instalației de hypocaustum cu dimensiunile de 27×27×5 cm. Zona, acoperită în parte de copaci și arbuști a fost puternic răscolită de căutătorii de comori îndeosebi pe latura de nord-vest. Prezența unei cantități mari de piatră ce mai păstrează urme de mortar antic, precum și materialele prezentat mai sus indică existența în acest punct a unei construcții romane a cărei dimensiuni le apreciem a fi de 35×35 m. Această descoperire este deosebit de semnificativă tocmai prin amplasarea ei în vecinătatea drumului roman, a zonei miniere Sasca-Cărbunari, cît și din punct de vedere strategic, deoarece închide și supraveghează accesul prin valea Boiștei în direcția Țării Almăjului.

b. Din punctele *Tîlva Bălanului*, *Padina Seacă*, *Moara Turcului* provin fragmente ceramice atribuite culturii Coțofeni⁶.

3. Mocerîș

Locul numit *Tîrcovița* se află situat într-o poiană, străbătută de pîriul cu același nume, aflat la o altitudine de cca. 700 m la o distanță de 2 ore de mers din satul Mocerîș și tot atîtea ore din Șopotul Nou prin Cheile Nerei (sălașul lui Trifu). De acest loc, localnicii leagă numeroase

³ Semnalăm analogia frapantă cu punctul numit tot Znamăn de la Lăpușnicel, vezi în *Banatica*, IV, 1977, p. 148.

⁴ Din informația furnizată de Crăciun Nicolae dar neverificată de noi pe teren, în zona dintre punctul Vălae și Cremenîța ar exista un izvor, unde cu ani în urmă au fost descoperite conducte de ceramică introduse una în alta care după descrierea lor seamănă cu conductele romane de apă, indicînd astfel în acel loc un presupus nou punct roman.

⁵ O. Bozu, R. Petrowszky, O „mansio”, „statio” la Lăpușnicel, în *Acta Musei Perolissensis*, I, Zalău, 1977, p. 151—154.

⁶ Informație O. Răuț.

legende, printre care și aceea a așa zișilor *călugări negri* care ar fi avut în acest loc o biserică. Din mica sondă executată, a fost recoltat foarte puțin material ceramic constând din câteva fragmente ceramice feudale tirzii, o cărămidă asemănătoare cu cele descoperite la Ilidia în punctul *Oblița*. Pe teren se distinge cu ușurință o mare cantitate de piatră, ce încadrează o suprafață de aproximativ 20×20 m și care face notă distonantă în acest loc acoperit de pășuni și livezi sugerând existența unei construcții. Semnalăm faptul că din punctul cel mai înalt situat vis-à-vis de locul amintit se vede foarte bine cetatea Ilidiei*.

II. A doua etapă a cuprins teritoriul localităților Dalboșeț, Bănia, Girbovăt, Eftimie Murgu, Prigor, Borlovenii Vechi, Pătaș și Lăpușnicul Mare.

1. Dalboșeț⁷.

În hotarul acestei localități au fost executate două sondaje de verificare în punctele *Gradiște* și pe dealul cu același nume și în imediata apropiere a pîrului *Valea satului* pe platoul *Gura Văii* situat între dealurile *Padina*, *Poloame*, *Săliște* și *Gradiște*. Sondajele efectuate au scos la lumină fragmente ceramice aparținînd epocii dacice. Continuînd surprinderea pe teren a unor porțiuni de drum roman între localitățile Sopotul Nou — Bîrz — Dalboșeț — Eftimie Murgu, la cca 800 m est de presupusa *villa rustica* din punctul *Dragomireana* (Dalboșeț), au fost descoperite la suprafața solului, în locul numit *Șiul lui Bădescu* fragmente de țiglă și cărămidă romane. Tot urme romane, constînd din fragmente de cărămizi, țigle, olane au fost descoperite și la aproximativ 300 pași vest de Dragomireana. Semnalăm în consecință prezența a două puncte noi necunoscute pînă în prezent. Sintem informați de localnici că prin anul 1928—1930 la Dalboșeț în *Valea Bîrzavei* a fost descoperit un tezaur monetar a căror piese dispersate ar mai exista în colecțiile unor cetățeni din Bozovici și aparțin epocii romane.

2. Bănia

În hotarul acestei comune amintim punctele *Arie* și *Comorișnița*, situate la 2 km de sat pe *Valea mare* unde ne-au fost semnalate ceramică și urme de ziduri. Informații mai vechi localizează prezența unui tezaur de cca 250 monede romane și monede de la Constantin cel Mare⁸. De asemenea tot cu titlul de informație este menționat locul numit *Sebeșanu* situat pe dealul *Tințora* unde ar exista urmele unui castel feudal. Informație amabilă a colegului V. Leu.

* Această cetate se află situată în hotarul localităților Potoc și Socolari în punctul *Goruia Cetățuia*.

⁷ B. Milleker, în *Délm.*, II, 1899, p. 42; C. Daicoviciu — I. Miloia, în *An B*, VII, 1930, p. 21—27; *T.I.R. L* 34, Budapesta, 1968, p. 52; D. Protase, în *SCIV*, 21, 3, 1970, p. 506; *Idem*, *Banatica*, III, 1975, p. 350; N. Gudea, M. Moga, în *Tibiscus*, IV, 1975, p. 136; R. Petrowsky, în *Banatica*, III, 1975, p. 371.

⁸ N. Gudea, M. Moga, *op. cit.*, p. 140.

3. Gîrbovăț.

Localnicul Lopătiță Petru ne-a informat că din punctul *Săliște*, situat în apropierea saivanului C.A.P. în urma lucrărilor agricole apar fragmente ceramice și oase umane ceea ce ne face să presupunem aici existența unei așezări și a unei necropole. Din locurile numite *Arșiță*, *Gai* și *Pustă* provin de asemenea fragmente de rișniță, ceramică și zgură.

4. Eftimie Murgu.

Cu caracter de informație ne sînt semnalate de către profesorul Vasile Nemeș punctele *Cioaca Mare*, *Socolăț*, *Coveiul lui Trăilă* și *Piatra Olarului* de unde au fost adunate fragmente ceramice aparținînd culturii Coțofeni, monede romane material văzut și de noi. La sud-vest de comuna Eftimie Murgu între șoseaua națională Iablanîța — Dalboșeț, valea Rudăriei și drumul vicinal Prilipeț — Eftimie Murgu se întinde un platou mărginit la sud de dealul *La spînzurători* și la nord de riul Nera. De pe acest platou în jurul anului 1895⁹ și după aceea au fost descoperite sarcofage romane. Locul unde se cunosc în mod clar pe teren urme romane numit *la Comoară* se află situat în partea de vest a platoului la cca 200—300 m în linie dreaptă de șoseaua amintită mai sus, în dreptul celui de al doilea stîlp de curent electric, pe un platou mai ridicat în imediata apropiere a pîriului Valea Rudăriei. Cu ocazia executării unei sonde de verificare s-a constatat existența unor ziduri ce dovedesc prezența unei construcții romane. Din acest punct, răscolit de căutătorii de comori și de unde se poate supraveghea întreaga vale a Nerei între Bozovici—Prilipeț—Pătaș—Borlovenii Vechi—Prigor, cu ani în urmă a fost descoperită o cărămidă romană cu sigla legiunii IIII Flavia¹⁰. Pe teren poate fi urmărit cu ușurință, păstrîndu-se încă destul de bine porțiuni din drumul roman care traversează întregul platou și care trece riul Nera în hotarul Prilipețului în punctul „*La Mănăstire*” urmînd direcția *Pătaș — Borlovenii Vechi — Prigor — Borlovenii Noi — Lăpușnicel — Iablanîța — Mehadia*.

5. Prigor.

În hotarul comunei ne-au fost semnalate de către profesorul Panduru Pavel punctul *Cozacica* de pe dealul *Scoc*. Din acest loc provin fragmente ceramice preistorice¹¹. De asemenea existența unor presupuse forti-

⁹ Am menționat informațiile de pe o carte de cult din biserica comunei Prigor. (Evanghelie de Rîmnic, 1724).

¹⁰ Informația cit și fotografia cărămizii de pe care am copiat inscripția ne-au fost puse la dispoziție de către tovarășul profesor Vasile Nemeș căruia îi aducem mulțumiri.

¹¹ Nu am văzut ceramica dar după descrierea făcută pot fi menționate ca fiind preistorice.

ficații ne-a fost semnalată în punctele *Ruieni, Baroviște și Tărova*. Informații despre vechi urme de așezări omenești, descoperiri arheologice în-
timplătoare din zonă sint menționate pe paginile unei cărți de cult apar-
ținând bisericii din sat, informații pe care le redăm textual:

„...că învățătorul *D. Velișcu din Putna* a găsit cioburi din vase
de lut incrustate în culori arse; ...o inscripție romană găsită la *Dra-
gomireana în satul Girboț* care a fost depusă de preotul *N. Novacovici la
Liceul Traian Doda din Caransebeș*; ...cărămizi romane poate de la un
observator roman în cimitirul romano-catolic la intrarea în *Bozovici*; ...
la *Prilipeți* loc numit *Comoară lângă drumul din Prilipeți spre Rudăria*
s-au găsit la 1895 sarcofage romane, pietre funerare și multe monezi ro-
mane, sarcofagele de piatră sau depus în parcul din fața cazărării din
Bozovici folosite ca bănci de șezut; ... în *Prigor* la locul *Ogei* s-a găsit
o piatră de marmură cu inscripție romană; ... la *Rudăria, Bănia și Dal-
boșeț* sau găsit monede romane de argint și aramă; ... locuri fortificate
au fost la *Borăviște* apoi la *Rueni* precum și la *Terova*“.

6. Borlovenii Vechi

La cca 2 km de ieșirea dinspre nord a satului, se află locul numit
*Leu*¹². De pe platoul dealului au fost recoltate fragmente ceramice apar-
ținând epocii bronzului mijlociu, constatându-se totodată că este vorba
de o așezare fortificată. La poalele dealului se întinde o terasă mărginită
spre nord-vest de râul *Nera* numită de localnici *Săliște* și de unde au fost
culese de la suprafața solului material ceramic identic cu cel găsit în
așezarea de pe *Leu*.

*

Periegheza pe lângă investigarea arheologică a terenului a urmărit
și cunoașterea din aproape a trecutului istoric al acestui colț de țară,
participarea localnicilor la marile momente ale istoriei noastre naționale,
a tradițiilor și obiceiurilor locale, aportul întregii zone la dezvoltarea so-
cial-economică și culturală a județului nostru în anii socialismului.

Traseul parcurs în toată această perioadă de timp, a oferit posibilita-
tea cunoașterii în complexitatea ei a zonei implicate, a bogatului tezaur
etnografic existent. În acest context putem semna instalațiile țărănești
de prelucrare a lemnului (gateri, joagăre) acționate hidraulic, de pe *Va-
lea Mare (Lăpușnicu Mare)*, complexul de mori de pe *Valea Rudăriei*
și a *Nerei*, stînele și gospodăriile țărănești de vară cu anexele lor, din
hotarul localităților *Mocerîș, Șopotul Nou, Stancilova* etc., toate acestea
evocînd în parte evoluția tehnicii populare, inventivitatea țăranului ro-
mân din aceste locuri. La un loc constituie adevărate comori ale patri-
moniului cultural-național ce așteaptă să fie mai bine valorificate știin-
țific și salvate de la un proces lent dar continuu de degradare.

¹² Punctul mai este menționat și sub denumirea de *Balta Neagră* vezi *N. Gu-
dea, M. Moga în Tibiscus, IV, 1975, p. 140. Colegul V. Leu a adus pentru prima
oară fragmente ceramice din acest punct.*

Întîlnirea cu învățătorul Vasile Popovici din satul Pătaș, urmaș al unei vechi familii de cărturari, care au păstrat și adunat dovezi și informații ale existenței neîntrerupte a poporului nostru pe aceste meleaguri, precum și documente referitoare la lupta de emancipare națională și socială a românilor bănățeni din Țara Almăjului, evocarea unor personalități ca Eftimie Murgu, Traian Doda, Coriolan Buracu, Ion Sirbu s-a transformat într-o adevărată lecție de istorie cu un profund caracter educativ și patriotic¹³.

Întîlnirile avute cu conducerea activului de partid și de stat, cu localnicii și comunele Șopotul Nou și Dalboșeț¹⁴, au fost de asemenea prilej de cunoaștere a obiceiurilor folclorice, a portului și îndeosebi a realizărilor obținute pe tărîm social, economic și cultural.

Deși periegehea și-a atins în mare scopul propus, acela de investigare arheologică a zonei de sud-vest a depresiunii Bozovici nu a reușit totuși să o cuprindă în mod exhaustiv, se impune în consecință permanetizarea unor asemenea acțiuni. În perspectivă se conturează largi posibilități de antrenare a elevilor la ampla acțiune de salvare a patrimoniului cultural național, de participare activă prin expediții și tabere, la cercetarea arheologică, la lucrările de amenajare, restaurare și conservare *in situ* a unor vestigii istorice (castre, *villae rusticae*, fortificații medievale, monumente de arhitectură etc.) în vederea punerii lor în circuitul istoric și turistic. Această activitate avînd înaintea de toate un puternic caracter patriotic și instructiv-educativ.

OVIDIU BOZU — CAIUS SĂCĂRÎN

UNE EXPÉDITION ARCHÉOLOGIQUE DANS LA VALLÉE D'ALMĂJ RÉALISATIONS ET PERSPECTIVES

(Résumé)

Organisée dans le cadre des multiples actions dédiées à la fête des 2050 depuis la création de l'Etat dac centralisé et indépendant dirigé par Burebista, l'expédition s'est proposé de rechercher une zone peu connue, située dans extrémité de sud-ouest de la dépression d'Almăș. À cette occasion ont été dépistés et vérifiés de nouveaux points d'intérêt archéologique dans la périphérie des localités: Șopotul Nou, Cărbunari, Mocerîș, Dalboșeț, Gîrbovăț, Eftimie Murgu, Prigor, Borlovovii Vechi, qui attestent une continuité de vie au commencement de l'époque néolithique et jusqu'à l'époque féodale.

¹³ La dorința învățătorului Vasile Popovici prin donarea de către acesta a întregului material arheologic și documentar, la Muzeul de istorie din Reșița a fost constituit fondul V. Popovici. Îi aducem încă odată și pe această cale mulțumirile cuvenite.

¹⁴ Mulțumim tovarășului Cioroabă Petru președintele Consiliului Popular al comunei Dalboșeț pentru tot sprijinul acordat precum și pentru informațiile deosebit de prețioase.